

Nr 50.

Ankom till riksdagens kansli den 16 april 1931 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning om anslag till lindring av fraktkostnader för kalk m. m. jämte två i ämnet väckta motioner.

(1:sta avd.)

Under punkt 86 i nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till lindring av fraktkostnaderna vid transport å järnväg samt å statens automobillinje i norra Tornedalen av kalk, kalkstensmjöl och märgel för jordbrukets behov anvisa för budgetåret 1931/1932 ett extra förslagsanslag av 600,000 kronor. (Statsrådsprotokollet sid. 256—260).

I två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 59 av herr *Johansson, Johan Bernhard m. fl.* och II: 208 av herr *Andersson* i Lindome *m. fl.*, har hemställts, att riksdagen, utan ändring av Kungl. Maj:ts proposition beträffande för budgetåret 1931/1932 äskat anslag å 600,000 kronor för fraktlindring för jordbrukskalk, måtte såsom särskilt anslag anvisa för budgetåret 1931/1932 ett extra förslagsanslag av 250,000 kronor för fraktlindring för konstgödsel att utgå efter i proposition nr 270 till 1930 års riksdag angivna grunder.

Motioner.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd härför, hänvisas till motionerna.

För tiden från och med 1908 har riksdagen anvisat anslag för lindring av fraktkostnaderna vid transport å järnväg av kalk, kalkstensmjöl och märgel för jordbrukets behov. Anslagen, som tidigare till beloppen väsentligt växlat, hava för ett vart av budgetåren 1926/1931 uppförts med 600,000 kronor såsom förslagsanslag.

Rörande anslaget för innevarande budgetår må erinras därom, att Kungl. Maj:t i proposition den 14 mars 1930, nr 270, framlade förslag om anslag till lindring av fraktkostnaderna vid transport å järnväg samt å statens automobillinje i norra Tornedalen av kalk, kalkstensmjöl och märgel ävensom konstgödsel för jordbrukets behov. Förslaget byggde i fråga om bidrag till fraktlindring för jordbrukskalk å en av lantbruksstyrelsen på uppdrag av Kungl. Maj:t och efter samråd med järnvägsstyrelsens inrikes taxebyrå verkställd utredning i ämnet. Beträf-

fande frågan om fraktlindring för konstgödsel, vilken fråga genom sagda proposition för första gången bragtes inför riksdagen, hade lantbruksstyrelsen i skrivelse den 13 november 1929 väckt förslag om statsbidrag för dylikt ändamål. I propositionen beräknades för fraktlindring för kalk, kalkstensmjöl och mäger ett belopp av 350,000 kronor och för fraktlindring för konstgödsel 250,000 kronor. I anslutning härtill föreslogs för båda ändamålen ett gemensamt anslag av 600,000 kronor, eller lika mycket som tidigare utgått till fraktlindring enbart för jordbrukskalk. I samband med begränsningen av anslagsbeloppet i avseende å fraktlindring för kalk framlades i propositionen förslag om ändrade grunder för statsbidragets utgående. Anslagsbeloppets begränsning torde jämväl hava sammanhängt med den omständigheten, att i propositionen räknades med, att kalkbefraktning för framtiden i allmänhet skulle komma att ske efter tariff 14 i den nya järnvägstaxa, som var avsedd att träda i kraft den 1 juli 1930, vilken tariff i och för sig skulle komma att medföra vissa sänkningar i förhållande till den för kalkfrakter tidigare tillämpade tariff U i den gamla taxan.

I avseende å *konstgödsel* (oorganiska salter, som användas till gödselmedel) innebar Kungl. Maj:ts i förenämnda proposition nr 270 framlagda förslag — i anslutning till därom av lantbruksstyrelsen gjord framställning — att fraktbidrag, beräknat å tariff 12, skulle börja inträda vid ett fraktbelopp av 51 öre (motsvarande 100 kilometers fraktavstånd) och att nettofrakterna skulle hållas något lägre än för kalk intill cirka 500 kilometer. Å längre avstånd, som sällan förekomme vid befraktning av konstgödsel, skulle nettofrakterna stiga något utöver de för kalk gällande, så att de till exempel å ett fraktavstånd av 1,000 kilometer skulle utgöra 1 krona 30 öre per 100 kilogram. Liksom vid kalkfrakterna skulle räknas med endast vagnslastgoods, dock med sändningar ned till minst 2,500 kilogram. För dylika skulle dock ej lämnas större bidrag än som skulle belöpt å parti, fraktat enligt tariff 12, som förutsatte sändning av 10—15 ton. För att premiera stora sändningar skulle lämnas samma understöd vid fraktning enligt den billigare, men endast på sändningar över 15 ton tillämpliga tariff 13. I enskilda järnvägars egen trafik skulle bidraget, oberoende av fraktavstånd, utgå med samma belopp, som det skulle utgjort för motsvarande fraktbelopp å statens järnvägar. De skäl, som för kalk dikterat en annan beräkning av bidrag å banavgifter, hade ej ansetts föreligga här. Anslagsbehovet hade inom järnvägsstyrelsen beräknats till omkring 250,000 kronor.

I anledning av propositionen väcktes inom riksdagen vissa motioner. I sitt utlåtande (nr 91) i ämnet framhöll jordbruksutskottet, bland annat, att den nya taxans lägsta tariff (14) icke torde komma till allmännare tillämpning, utan att tariff 13 måste beräknas bliva allmännast använd. För att fraktbidragen skulle kunna i avseende å kalk medföra sådan lindring, att de i propositionen förutsatta nettofrakterna skulle kunna

hållas, beräknade utskottet, att ungefär 100,000 kronor skulle erfordras utöver det av Kungl. Maj:t för fraktlindring för kalk avsedda beloppet av cirka 350,000 kronor. I vissa hänseenden ifrågasatte utskottet därjämte ändring av de i propositionen angivna grunder för utgivande av statsbidrag beträffande kalkfrakter, vilka ändringar vore av beskaffenhet att öka utgifterna från statsanslaget i fråga. I avseende å konstgödsel-frakterna uttalade utskottet, att utskottet visserligen funnit det av lantbruksstyrelsen tagna initiativet behjärtansvärt, men att utskottet icke ansett sig kunna undgå att i första hand efterse, att anslaget till lindring av kalkfrakter, vilket sedan länge utgått, tillfredsställande tillgodosåges. Utskottet hade i det rådande läget ansett sig icke kunna ifrågasätta, att för kalk och konstgödsel sammanlagt ansloges högre belopp än 600,000 kronor. Då emellertid ett i förhållande till förslaget i propositionen starkt minskat anslag till fraktlindring å konstgödsel skulle sakna det praktiska värde, som Kungl. Maj:ts förslag ägt, skulle ett sådant anslag förlora sitt berättigande. Utskottet ansåg det då endast återstå att föreslå skrivelse med anhållan, att Kungl. Maj:t måtte efter den kompletterande utredning, som kunde prövas nödig, till 1931 års riksdag framlägga det förslag i avseende å frågan om lindring av frakt å konstgödsel, som kunde förordas av då rådande förhållanden. Utskottets utlåtande utmynnade i den hemställan, att riksdagen måtte besluta att till lindring av fraktkostnaderna vid transport å järnväg samt å statens automobilinje i norra Tornedalen av kalk, kalkstensmjöl och märgel anvisa ett extra förslagsanslag av 600,000 kronor att utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet anförde; att i anledning av propositionen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning och till 1931 års riksdag framlägga förslag rörande fraktlindring å konstgödsel; samt att i anledning av punkterna 2) och 3) uti en inom andra kammaren väckt motion, nr 550, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt statens medverkan erfordrades för att kalkfyndigheterna vid Högdal och vid Masugnsbyn med fördel för såväl jordbruket som det allmänna skulle kunna tillgodoföras lantbruket.

Enligt anmälan i skrivelse den 5 juni 1930, nr 394, biföll riksdagen utskottets hemställan.

Av det nu föreliggande statsrådsprotokollet inhämtas bland annat följande.

Genom remiss den 13 juni 1930 anbefallde Kungl. Maj:t järnvägsstyrelsen, att, med beaktande av vad som anförts i jordbruksutskottets ovanberörda utlåtande, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till de särskilda bestämmelser, som av Kungl. Maj:t borde utfärdas i anledning av riksdagens beslut. I sitt med anledning härav den 28 juni 1930 avgivna förslag till bestämmelser angående statsbidrag till fraktavgifter för jordbrukskalk anförde järnvägsstyrelsen bland annat följande.

De av jordbruksutskottet angivna nya grunderna för statsbidragets beräkning baserade sig på de fraktförhållanden, som komme att råda efter den nya statsbanetaxans ikraftträdande. Då den nya statsbanetaxan och därpå grundade godssamtrafiktariffer emellertid icke kunde träda i kraft vid den förut bestämda tidpunkten, den 1 juli 1930, uppstode en övergångstid, under vilken de gamla taxebestämmelserna och de av jordbruksutskottet angivna nya grunderna för statsbidragets beräkning skulle tillämpas. Med anledning härav bleve det nödvändigt utfärda särskilda bestämmelser för tiden intill den nya taxans ikraftträdande, och andra bestämmelser för tiden därefter. De bestämmelser, som skulle gälla under övergångstiden syntes böra i största möjliga utsträckning givas samma lydelse som de tidigare gällande, endast med de ändringar, som bleve nödvändiga med hänsyn till de av riksdagen godkända nya principerna för statsbidragets beräkning.

Härefter meddelade Kungl. Maj:t i brev till järnvägsstyrelsen den 14 juli 1930 (Sv. förf. saml. nr 306) bestämmelser angående statsbidrag till fraktavgifter för kalk m. m. för jordbrukets behov. Sedan järnvägsstyrelsen i skrivelse den 12 december 1930 framhållit, att i nämnda bestämmelser erfordrades vissa ändringar med giltighet från den dag, då den nya godssamtrafiktaxan skulle börja tillämpas, har Kungl. Maj:t den 19 december 1930 utfärdat ändrade bestämmelser i ämnet (Sv. förf. saml. nr 436).

I fråga om den av riksdagen begärda utredningen rörande fraktlindring å konstgödsel anbefallde Kungl. Maj:t den 8 augusti 1930 lantbruksstyrelsen att, efter samråd i mån av behov med järnvägsstyrelsen, under beaktande av vad som anförts i jordbruksutskottets förberörda utlåtande, verkställa nämnda utredning samt därmed jämte det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning, inkomma till Kungl. Maj:t. Samtidigt anbefalldes lantbruksstyrelsen verkställa den jämväl av riksdagen begärda utredningen om tillgodogörande av kalkfyndigheterna vid Högdal och vid Masugnsbyn. I detta sammanhang erinrades, att Kungl. Maj:t den 13 juni 1924 i anledning av riksdagens skrivelse i ämnet den 31 maj 1924, nr 228, uppdragit åt lantbruksstyrelsen att i samråd med Sveriges geologiska undersökning verkställa utredning om hur landets kalktillgångar måtte bäst tillgodogöras jordbruket. Utredningen pågår.

I skrivelse den 23 augusti 1930 har *lantbruksstyrelsen* avgivit förslag till de anslagsäskanden inom styrelsens förvaltningsområde, som styrelsen funnit böra göras hos 1931 års riksdag, och har styrelsen därvid approximativt beräknat anslagsbehovet för fraktlindring för jordbrukskalk till 600,000 kronor och för fraktlindring för konstgödsel till 500,000 kronor.

Departementschefen har i ärendet anfört i huvudsaken följande:

»Med hänsyn till att frågan om såväl anslagsbeloppets storlek som grunderna för statsbidragets utgående så nyligen som vid förra riksdagen ingående behandlats, torde så vitt möjligt för budgetåret 1931/1932 icke böra ifrågasättas rubbningar i de anordningar, som då beslötos och för när-

varande tillämpas. Med denna uppfattning vill jag i överensstämmelse med lantbruksstyrelsens anslagsberäkning förorda, att anslaget för fraktlindring för jordbrukskalk för budgetåret 1931/1932 bibehållas vid 600,000 kronor.

Vad härefter angår frågan om statsbidrag för fraktlindring å konstgödsel har, såsom ovan framhållits, anslag hittills icke utgått för detta ändamål. I samband med äskande av anslag till fraktlindring för jordbrukskalk föreslog emellertid Kungl. Maj:t 1930 års riksdag att för fraktlindring å konstgödsel anvisa ett anslag av 250,000 kronor. Då riksdagen emellertid ansåg, att i rådande läge för fraktlindring å kalk och konstgödsel sammanlagt icke kunde anslås mera än 600,000 kronor, vilket belopp riksdagen reserverade enbart för det ändamål, kalkfrakternas lindring, som riksdagen fann nödigt att i första hand tillgodose, blev i avslutning härtil intet belopp beviljat för konstgödselfrakternas förbilligande. Riksdagen anhöll emellertid om kompletterande utredning och förslag angående konstgödselfrakterna. Den sålunda begärda utredningen, liksom en utav riksdagen ifrågasatt utredning om tillgodogörande av kalkfyndigheterna vid Högdal och vid Masugnsbyn, har uppdragits åt lantbruksstyrelsen, som därjämte i samråd med Sveriges geologiska undersökning är sysselsatt med en omfattande utredning om landets kalktillgångar och om huru dessa må bäst tillgodogöras jordbruket. Ämbetsverken hava ännu icke medhunnit att helt slutföra dessa uppdrag. Då härtil kommer, att det statsfinansiella läget nödvändiggör stor återhållsamhet i fråga om upptagande av anslag för nya ändamål, synes anledning knappast föreligga att nu forcera lösningen av spörsmålet om anslag till fraktlindring å konstgödsel, en anordning som, om den skall få praktisk betydelse, ställer stora anspråk på statskassan. I den sålunda uppkomna situationen finner jag mig föranlåten avstå från att föreslå Kungl. Maj:t att till årets riksdag avlåta proposition i ämnet.»

Motionärerna hava under erinran om riksdagens ovanberörda anhållan, att Kungl. Maj:t ville efter verkställd närmare utredning rörande frågan om lindring av fraktagifterna för konstgödsel förelägga 1931 års riksdag förslag i ämnet, samt om de av departementschefen åberopade statsfinansiella skälen för att i förevarande framställning icke upptaga denna fråga anfört, att då de väl beaktade den nuvarande ekonomiska situationen och funne det riktigt att det på grund härav icke ställdes allt för stora anspråk på statskassan, ville de i detta sammanhang icke för det nuvarande föreslå ett nytt anslag av den storlek av 500,000 kronor, som lantbruksstyrelsen approximativt beräknat för fraktlindring av konstgödsel. Då det emellertid icke syntes vara utan betydelse, att praktisk erfarenhet vunnes om tillämpning av fraktlindring för konstgödsel — innan eventuella större anslag för ändamålet beviljades — syntes det för budgetåret 1931/1932 vara tillfyllest med ett belopp för ändamålet av 250,000 kronor.

Vidkommande först anslaget till fraktlindring för jordbrukskalk så delar utskottet departementschefens uppfattning, att detta anslag bör bibehållas vid det för innevarande budgetår utgående beloppet, 600,000 kronor. Med

Motionerna.

Utskottet.

avseende å grunderna för anslagets utgående vill utskottet anföra följande.

I sitt yttrande i propositionen nr 270 till 1930 års riksdag angående anslag till fraktlindring å jordförbättringsmedel framhöll föredragande departementschefen, att de statsbidrag, som utgått till fraktlindring å vissa enskilda järnvägars extra banavgifter, i väsentlig utsträckning kommit främmande intressen, kalkbruks- och järnvägsföretag, till godo bland annat genom ett fraktrabattsystem, som järnvägarna tillämpat till förmån för kalkbruken, samt förordade i anslutning härtill att statsbidrag till dylik fraktlindring skulle utgå endast å hälften av nämnda banavgifter. Härigenom skulle enligt departementschefens mening ock ett steg tagas mot bättre begränsning av kalkbrukens försäljningar till avsättningsområden, mera naturliga för deras läge. I en med anledning av propositionen väckt motion framhölls bland annat, att då fraktlindringarna å banavgifterna endast delvis och kanske till mindre del komme jordbruket till godo, fraktbidragen å dessa avgifter knappast kunde vara ett jordbruksintresse och att det därför icke kunde finnas anledning att i fortsättningen låta dylika bidrag utgå. I anslutning härtill föreslogs i motionen en fullständig avskrivning av statsbidragen till lindring av extra banavgifter. Jordbruksutskottet anförde i sitt utlåtande nr 91, att det ännu syntes oklart, hur förevarande fråga slutligen borde lösas, men att utskottet i dåvarande läge fann sig böra biträda Kungl. Maj:ts förslag om fraktbidragens beräkning å banavgifternas halva belopp. Utskottet betraktade emellertid Kungl. Maj:t förslag såsom en tillfällig anordning och fann icke uteslutet, att framdeles en fullständigare utredning kunde påkalla och lämna utväg till ändrade förfoganden. Med den nedsättning av statsbidraget till att utgå å allenast hälften av de ifrågavarande banavgifterna, som innefattades i 1930 års riksdags beslut, avsågs uppenbarligen att i möjligaste mån förekomma, att det fraktbidrag, vartill ifrågavarande anslag vore avsett, komme främmande intressen till godo. Till utskottets kännedom har emellertid kommit, att jämväl efter den av 1930 års riksdag genomförda begränsningen i fråga om fraktbidragens beräkning å banavgifter vissa enskilda järnvägar med begagnande av det utgående fraktbidraget tillämpat ett rabattsystem till förmån för kalkproducenterna. Vid sådant förhållande kan utskottet icke undgå hysa en viss tvekan, huruvida fraktbidrag fortfarande bör utgå på ifrågavarande banavgifter. Emellertid anser sig utskottet icke böra nu utan att äga tillgång till en mera ingående utredning föreslå någon förändring beträffande gällande villkor för ifrågavarande statsbidrags utgående. Utskottet utgår dock från att Kungl. Maj:t kommer att ägna förevarande fråga särskild uppmärksamhet samt, om förhållandena skulle befinnas därtill böra föranleda, förelägga nästkommande riksdag förslag till erforderliga jämkningar i samma villkor.

Beträffande frågan om statsbidrag för fraktlindring å konstgödsel uttalade utskottet förlidet år, att utskottet visserligen fann initiativet till att bereda även sådant statsbidrag behjärtansvärt, men att utskottet icke ansett sig kunna undgå att i första hand efterse, att anslaget till lindring av kalkfrakter, vilket sedan länge utgått, tillfredsställande tillgodosåges. Utskottet hyser fortfarande den uppfattningen, att det i varje fall icke kan anses föreligga samma behov av att nu tillgodose kravet på statsbidrag till fraktlindring å konstgödsel, för vilket ändamål anslag hittills icke beviljats. Visserligen anhöll förlidet års riksdag i enlighet med jordbruksutskottets hemställan, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning och till 1931 års riksdag framlägga förslag rörande sådan fraktlindring. Emellertid synes departementschefen hava anfört godtagbara skäl för att förslag i förevarande avseende ej blivit nu framlagt. Då det här gäller ett nytt ändamål, kan icke heller ett uteblivet anslagsbeviljande medföra konsekvenser av samma art, som om det rört sig om ett tidigare tillgodosett behov. Med denna uppfattning har utskottet icke ansett sig kunna biträda motionerna. Utskottet vill emellertid uttala den förhoppningen, att så snart omständigheterna kunna så medgiva förslag i ämnet kommer att föreläggas riksdagen.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

1) att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning till lindring av fraktkostnaderna vid transport å järnväg samt å statens automobilinje i norra Tornedalen av kalk, kalkstensmjöl och mangel för jordbrukets behov anvisa för budgetåret 1931/1932 ett extra förslagsanslag av 600,000 kronor; samt

2) att motionerna I: 59 och II: 208 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 16 april 1931.

På jordbruksutskottets vägnar:

C. J. JOHANSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Carl E. Eriksson, Elof B. Andersson, Johan Bernhard Johansson, Granath, Tjällgren, Gabrielsson, Dalberg* och friherre *Lagerfelt* samt

från andra kammaren: herrar *Johansson* i Uppmålby, *Sköld, Hedlund* i Häste, *Carlström, Andersson* i Grimbo, *Bengtsson* i Kullen, *Vahlstedt* och friherre *Lilliecreutz*.

Reservation

av herrar *Johan Bernhard Johansson, Tjällgren, Gabrielsson*, friherre *Lagerfelt, Hedlund* i Häste, *Andersson* i Grimbo, *Bengtson* i Kullen och *Lilliecreutz*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse.

Vidkommande först anslaget — — — fraktbidragens utgående.

Motionerna avse beviljande av statsbidrag jämväl för lindring av fraktkostnaderna för konstgödsel. Med hänsyn till att konstgödsel knappast torde kunna undvaras vid något jordbruk, framstår frågan om statsbidrag till lindring av frakterna för sådana gödningsämnen — vilka frakter särskilt vidkommande de inre delarna av Norrland uppgå till betydande belopp — såsom en mycket viktig angelägenhet. Utskottet måste därför finna det beklagligt, att Kungl. Maj:t icke funnit möjligt att i enlighet med 1930 års riksdags därom gjorda anhållan framlägga utredning och förslag i ämnet till innevarande års riksdag. Departementschefen synes utskottet icke hava anfört tillräckligt vägande skäl för att nu undanskjuta spörsmålet. Utskottet vill framhålla, att förslag i ämnet redan förelåg vid 1930 års riksdag och att — såsom framgår av det föregående — riksdagen allenast på grund av vissa särskilda omständigheter ansåg sig böra framskjuta ett anslagsbeviljande till 1931 års riksdag. Vad angår den utredning, som riksdagen därvid begärde, avsåg denna blott en komplettering av den utredning, som redan då förelåg. Beträffande de av departementschefen åberopade statsfinansiella skälen böra dessa givetvis beaktas, men i förevarande fall synes det dock utskottet, som om övervägande skäl tala för att anslag för ifrågasvarande ändamål redan nu bör anvisas. I likhet med motionärerna anser utskottet, att vid anslagsbeloppets avvägande hänsyn till det statsfinansiella läget bör tagas på så sätt, att anslaget begränsas till hälften av det av lantbruksstyrelsen beräknade beloppet, eller alltså till 250,000 kronor. Utskottet anser sig sålunda böra biträda motionerna.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning till lindring av fraktkostnaderna vid transport å järnväg samt å statens automobilinje i norra Torne-dalen av kalk, kalkstensmjöl och mörgel för jordbrukets behov anvisa för budgetåret 1931/1932 ett extra förslagsanslag av 600,000 kronor;

b) med bifall till motionerna I: 59 och II: 208 till fraktlindring för konstgödsel anvisa för budgetåret 1931/1932 ett extra förslagsanslag av 250,000 kronor att utgå enligt i proposition nr 270 till 1930 års riksdag angivna grunder.
